Menas Literatūra Mokslas

2005 SAUSIO 8 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 6 (2)

Ekspozicija Paryžiuje: „Algirdo Greimo vaikystė"

DR. DARIUS KUČINSKAS

2004 m. spalio 3–8 d. Paryžiuje vyko aštuntasis tarptautinis Muzikos prasmės kongresas (8th International Congress on Musical Signification, ICMS8), pavadintas „Gestai, formos, reikšminiai procesai muzikoje ir menų sąryšio semiotika". Kongresą organizavo Sorbonos ir Helsinkio universitetai, Tarptautinis semiotikos institutas Imatroje (Suomija). Tarp organizatorių buvo Paryžiaus IV ir VIII, Strasbūro, Provanso universitetai, Suomijos kultūros institutas Paryžiuje, Suomijos ambasada Prancūzijoje. Kongrese pranešimus skaitė daugiau kaip pusantro šimto dalyvių beveik iš viso pasaulio: Europos, Šiaurės ir Pietų Amerikos, Azijos. Šalia tradicinių muzikologinių temų – teoriniai muzikos aspektai, analizė, semantika, recepcija, atlikimo menas – buvo sudarytos kelios sekcijos tautinių muzikos kultūrų analizei.

Tai Lotynų Amerikos, lenkų, lietuvių sekcijos. Lietuviškos muzikos sekcija vadinosi „Lietuvių kultūros apmąstymai: nuo Čiurlionio iki Greimo". Čia pranešimus skaitė šių eilučių autorius („Simetrija Čiurlionio kūryboje"), muzikologė Lina Navickaitė („Interpretuojant Bethoveną: lietuviška tradicija"), prof. Eero Tarasti („Sibelius, Nietzsche ir Čiurlionis: tarpmeniniai kompozitoriai"). Prof. Rimtautas Karolis Kašponis pateikė stendinį pranešimą–ekspoziciją „Algirdo Greimo vaikystė". Tai buvo naujiena savo pateikimo forma. Pasibaigus kongresui ekspozicija visam mėnesiui buvo perkelta į unikalius pasaulyje „Mokslo apie žmogų rūmus" (Maison des Sciences de l'Homme) Raspail bulvare, netoli d'Orse muziejaus, kuriame 2001 m. buvo surengta retrospektyvinė M. K. Čiurlionio darbų paroda.

Šių eilučių autorius kartu su prof. R. Kašponiu dalyvavo paskutiniuose dviejuose Muzikos prasmės kongresuose (Imatra 2001 ir Paryžius 2004), o šiame kongrese talkino ruošiant ekspoziciją. Prof. R. Kašponis dalinasi mintimis apie ekspozicijos prasmę.

– Kaip gimė mintis ruošti studiją apie Algirdo Juliaus Greimo vaikystę?

– 2001 m. Muzikos prasmės kongrese Imatroje (Suomija) pokalbiuose su Greimo mokiniais prof. Eero Tarasti (Helsinkio universitetas), prof. Costin Miereanu (Sorbonos universitetas) paminėjau, kad esu baigęs Kupiškio gimnaziją, kurioje mokėsi Greimas ir kurioje mokytojavo mūsų tėvai. Jie pasiūlė paanalizuoti Greimo gyvenimo periodą Kupiškyje. Gyvenimas kartais padiktuoja nelauktų dalykų. Nebuvo pagrindo atsisakyti, nes tą aplinką, kurioje augo Greimas, sąlyginai pažįstu — mus skiria 15 m. tarpas.

– Kokie buvo šaltiniai, ruošiant studiją?

– Visų pirma Kupiškio gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Felicija Jakutytė, Greimo vaikystės draugė ir mano tėvo didelė draugė. Šiais metais šventėme jos 90-ąjį gimtadienį. Pas Jakučius, greta gimnazijos, gyveno Greimų šeima. Daug medžiagos radau asmeniniuose archyvuose, ypač Greimo dukterėčios Daivos Kviklienės asmeniniame archyve. Reikšmingu šaltiniu buvo Greimo knyga *Iš arti ir iš toli* (Vilnius: Vaga, 1991), kurią sudarė, įvadus ir žodynėlį parašė Saulius Žukas.

– Ar teko savo gyvenime susipažinti su ekspozicijomis, ištisai skirtomis įžymių žmonių vaikystei?

– Ne, neteko. Paprastai biografijose vaikystei skiriamas nedidelis dėmesys, o kartais apie ją visiškai nekalbama. Todėl privalėjau elgtis apdairiai, kuriant savąjį modelį. Sausio mėnesį skaičiau pranešimus– paskaitas apie Greimo vaikystę Helsinkio universitete, tarptautiniame semiotikų seminare, kuriame ir nutarėme kongresui Paryžiuje rengti stendinį pranešimą – ekspoziciją prancūzų ir lietuvių kalba. Paruošus ekspoziciją iš pradžių ji buvo eksponuota Druskininkuose M. K. Čiurlionio studijų savaitės metu, po to – Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Iš viso vaikystės analizės problema bus aktuali visada, ji daug prisidės sprendžiant vaikų auklėjimo klausimus, kurie yra amžini.

– Koks buvo studijos pagrindinis tikslas?

– Pagrindinis tikslas – intelektualiųjų ir estetinių ženklų genezė Greimo biografijoje. Kitaip tariant – pasaulinio garso filosofo gabumų kilmė. Šios pagrindinės problemos sunkumų nebijojau, nes esu išklausęs per 10,000 vaikų, kuriems reikėjo nustatyti muzikinius ir drauge bendruosius duomenis, atrenkant juos į ypač gabių vaikų Nacionalinę M. K. Čiurlionio menų mokyklą, kitas muzikos mokyklas. Kitas svarbus gabumų suvokimo šaltinis pedagoginiame procese man buvo sąlytis su tokiomis ryškiomis individualybėmis, kaip antai Petras Bingelis, Raimundas Katilius, Emanuelis Krasauskas, Gediminas Kviklys, Mūza Rubackytė, Donatas Švitra, Borisas Traubas, Birutė Vainiūnaitė. Dauguma jų priklauso dabartinei profesūrai. Nors kažkada kažką jiems dėsčiau, tačiau šiandien man atrodo, kad aš iš jų daugiau išmokau, negu jie iš manęs. Bent jau gabumų kilmės ir jų vystymo aspektu.

– Ekspozicijos tituliniame stende Jūs išvardinote konsultantus – įžymius mokslininkus. Tikriausiai jų mintys buvo reikšmingos.

– Taip, labai reikšmingos. Jų mintys man neleido nukrypti į klystkelius, nepagrįstus apibendrinimus. Pasitikrinau savo požiūrį į gabumų genezę. Bendrauti su Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros profesoriumi Gintautu Česniu, biotechnologijos instituto genetiku, genų inžinerijos specialistu habilituotu dr. Kęstučiu Sasnausku buvo tiesiog labai įdomu ir prasminga. Nustatant Greimo metus iš fotografijų, rėmiausi esančiais užrašais. Tačiau, norint patikrinti tikslumą, reikėjo ir kriminalistikos specialistų pagalbos. Žmogaus gabumų genezės klausimai sudėtingi ir neretai tenka konstatuoti tik prielaidas. Pavyzdžiui, lingvistas ir psichoterapeutas, Mokslo apie žmogų rūmų vadovas prof. Ivan Darrault–Harris man pasakojo, kad jo senelis iš dalies yra kilęs iš indėnų, o profesoriaus sūnus – Prancūzijos šaudymo iš lanko čempionas. Prisiminsime, kad tradicinis indėnų ginklas – lankas su strėlėmis. Galbūt šio čempiono gabumų kilmę galėtume įžvelgti prosenelių tradicijose. Tačiau netenka abejoti, kad gabumų kilmės pagrindas – aplinkos poveikio turinys.

– Išeitų, kad, studijuojant gabumų genezę, geriausių rezultatų galima pasiekti, turint keletą specialybių. Kiek Jūs turite specialybių?

– Su pritempimu – septynias: pedagogas, muzikologas, choro dirigentas, kompozitorius, semiotikas, ekonomistas, karininkas. Kartais mano kolegos, daugiausia iš „siaurų" specialistų tarpo, taip ir negali sau išsiaiškinti, kokia mano specialybė.

– Kokia ekspozicijos struktūra ir apimtis? Nors esu susipažinęs, tačiau norėčiau išgirsti Jūsų akcentus.

– Ekspoziciją sudaro 17 stendų (91x61 cm), padengtų nedūžtamu stiklu. Jie pakabinami. Stenduose atsispindi Greimo asmenybės bendrieji bruožai, jo ir S. Žuko knyga *Lietuva Pabaltijy*, Kupiškio kraštas, Greimo artimųjų gyvenimo bruožai. Greimo vaikystės aptarimui yra skirti septyni stendai. Ekspozicijoje pateikiama Greimų genealogija, yra iki 100 nuotraukų, schemų, žemėlapių, įžymiųjų mąstytojų išsireiškimų.

– Kas pakvietė surengti ekspoziciją Paryžiuje?

– Tarptautinės semiotikų asociacijos prezidentas prof. E. Tarasti. Žinoma, tik po to, kai detaliai susipažino su ekspozicijos turiniu ir forma, kurie atitiko jo keliamus reikalavimus.

– Tikriausiai apie ekspoziciją buvo atsiliepimų. Koks jų turinys?

– Apie ekspoziciją Paryžiuje pranešė Elta, Lietuvos radijas, jo korespondento Paryžiuje Valdo Papievio komentaru, *Lietuvos rytas*, užsienio lietuvių dienraštis *Draugas*.

Nukelta į 2 psl.

Pirmoji žinoma Algirdo Juliaus Greimo nuotrauka: A. J. Greimas su motina 1918 metais.

R. K. Kašponio ekspozicijoje „Algirdo Greimo vaikystė". Iš kairės: Mokslo apie žmogų rūmų vadovas prof. I. Darrault, Paryžiaus Lietuvių bendruomenės veikėjas P. Liutkus, Lietuvos ambasados Prancūzijoje kultūros atašė M. Mikelaitienė, ambasadorius G. Čekuolis, prof. R. K. Kašponis.

R. Kašponio stendinio pranešimo–ekspozicijos „Algirdo Greimo vaikystė" pristatymas Tarpautiniame muzikos prasmės kongrese (ICMS8) Suomijos kultūros institute Paryžiuje 2004 m. spalio 5 d. Kongreso sekcijos „Lietuvių kultūros refleksija: nuo Čiurlionio iki Greimo" pranešėjai ir organizatoriai.

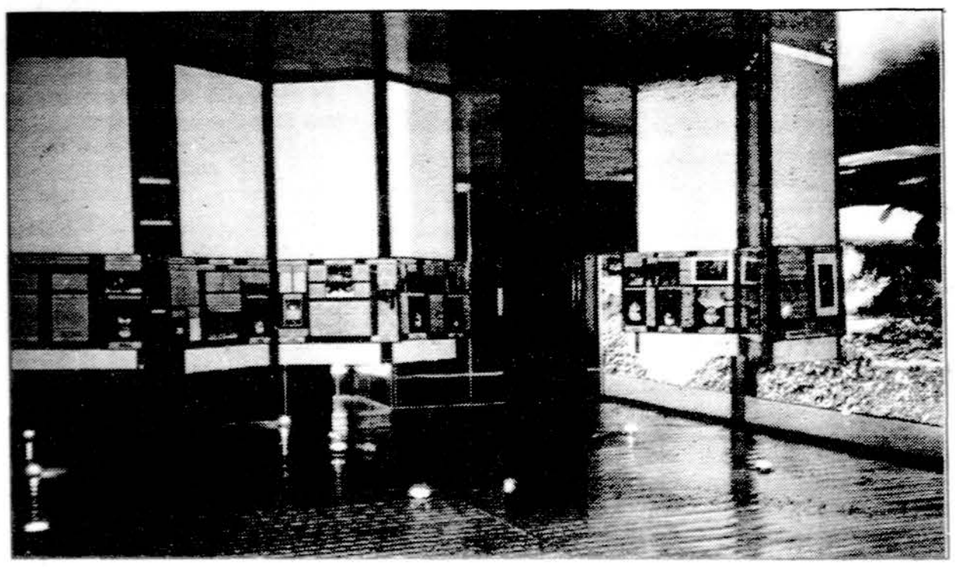

Rimtauto Karolio Kašponio ekspozicijos „Algirdo Greimo vaikystė" fragmentas. Mokslo apie žmogų rūmai, Paryžius, 2004 m. spalio 11 — lapkričio 10 d.

Mokslo apie žmogų rūmai (Maison des Sciences de l'Homme) Paryžiuje, Raspal bulvare.

TURINYS

Dr. R. Kašponio paruošta ekspozicija Paryžiuje.

Susan Sontag: tarp elito ir bohemos.

Žemėn taiką nešu — „Volungės" ir „Exultate" koncertas Toronte.

Be praeities pažinimo nebus ateities. Dr. Justinui Pikunui — 85-eri.

Susan Sontag: tarp elito ir bohemos

VLADAS KRIVICKAS

2004 m. gruodžio 28 d. New Yorko ligoninėje mirė viena žymiausių, įdomiausių, įtakingiausių ir kontroversiškiausių mūsų laikų intelektualių, rašytoja, visuomenės kritikė, kultūros analitikė bei žmogaus teisių gynėja Susan Sontag. Jos domėjimosi laukas buvo renesansiškai platus, moderniai drąsus bei postmoderniai manieringas: nuo fotografijos iki pornografijos, nuo tylos estetikos iki fašizmo estetikos, nuo lėlių teatro iki nepriklausomo kino.

„Vaikystė — baisus laiko švaistymas"

S. Sontag gimė 1933 m. New York, kailių prekeivio ir alkoholikės mokytojos šeimoje. Jos tėvas mirė, kai būsimoji rašytoja buvo vos penkerių. Motina greitai ištekėjo antrąkart už Nathan Sontag, o vaikai perėmė patėvio pavardę. Netrukus šeima persikraustė gyventi į Tuscon (Arizona), o vėliau — į Los Angeles. Čia S. Sontag baigė vidurinę mokyklą. Apie savo vaikystę ji pasakojo nenoriai, tačiau visuomet pabrėždavo, kad svarbiausia tuomet jai buvo knygos. Daug knygų.

Jau vėliau S. Sontag prisiminė, kaip nuolat lankydavosi knygyne Hollywood Boulevard ir Highland Avenue sankryžoje. Ir prisipažino: „Kai turėdavau pinigų, knygas pirkdavau, kai neturėdavau — vogdavau". Nenuostabu, kad, jau būdama pripažinta kultūros kritikė, visai kituose kontekstuose, S. Sontag save keletą kartų yra pavadinusi „nepasotinama estete" ir „apsėstąja moraliste" — visą gyvenimą ji stengėsi pažinti reiškinius iš arti, todėl sunku ją apkaltinti knygiškumu ar akademizmu.

Viename interviu rašytoja yra išsitarusi, kad tuomet jai atrodė, jog „vaikystė yra baisus laiko švaistymas" ir „tiesiog kalėjimas". Taigi vienintelis išsigelbėjimas iš kalėjimo — skaitymas. Vaikystėje ir paauglystėje būsimąją rašytoją labiausiai žavėjo Richard Halliburton kelionių knygos, Shakespeare *Hamlet* komiksų versija bei Victor Hugo *Vargdieniai*. Gana keista knygų draugija. Vėliau vienas labiausiai S. Sontag dominusių klausimų buvo populiariosios ir elitinės kultūrų sintezė, jos visa asmenybė tarytum balansavo tarp šių dviejų (ilgą laiką Vakarų kultūroje griežtai atskirtų) polių. „Kai aš einu į Patti Smith koncertą, galiu juo mėgautis, jame dalyvauti, ji suvokti kaip tik dėl to, kad esu skaičiusi Nietzsche", — yra sakiusi S. Sontag.

„Rimti" universitetai ir „nerimtos" vedybos

Mokyklą S. Sontag baigė būdama vos 15-os, iškart įstojo į Berkeley universitetą, tačiau, pasimokiusi vieną semestrą, perstojo į University of Chicago. Pastarasis jai atrodė rimtesnis ir intelektualesnis. Šiek tiek juokaudama jaunoji studentė džiaugėsi ir tuo, kad Čikagos universitete nėra futbolo komandos, tuo tarpu Berkeley ji buvo labai svarbi. Jos motinai, beje, naujasis dukters pasirinkimas visai nepatiko: „tai komunistų ir negrų valdoma institucija", — piktinosi ji. Tačiau Susan visą gyvenimą patiko ir vieni, ir kiti.

Vėliau vienoje savo esė, nusivylusi šiuolaikine baltųjų valdoma civilizacija, ji rašė: „Tiesa yra tai, kad Mozart, Pascal, Boolean algebra, Shakespeare, parlamentinis valdymas, baroko bažnyčios, Newton, moterų išsivadavimas, Kant, Marx, Balachine baletas ir kiti neatperka to, ką ši civilizacija padarė pasauliui. Baltoji rasė yra žmonijos istorijos vėžys. Baltoji rasė, tik ji viena, jos ideologijos ir įsitikinimai sunaikina laisvas civilizacijas visur, kur ji plinta. Tai sugriovė ekologinę planetos pusiausvyrą ir galiausiai kelia grėsmę pačiai gyvybei".

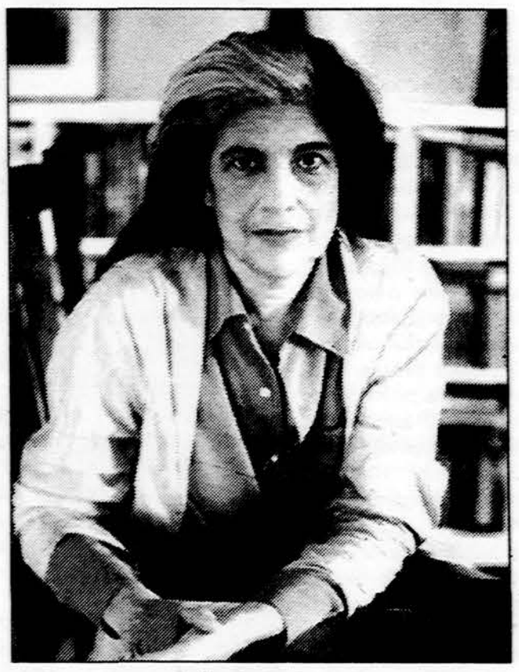

Rašyt. Susan Sontag.

(AP nuotr.)

Studijuodama University of Chicago, S. Sontag tapo ir pirmojo savo sukelto skandalo heroje. Po 10 dienų pažinties ji ištekėjo už savo dėstytojo, 28-erių metų Philip Rieff. Jai tebuvo 17-ka. Po universiteto koridorius sklandė gandai, kad ekstravagantiškasis socialinės teorijos dėstytojas vedė jauną indėnų mergaitę — tuo metu S. Sontag turėjo ilgus storus plaukus, o jos žvilgsnis ir laikysena, daugelio manymu, iš tiesų priminė indėnėms būdingus bruožus. Būdama 19-kos, S. Sontag susilaukė sūnaus David, kuris šiuo metu yra žinomas rašytojas. 1959 m. ji ir P. Rieff išsiskyrė. Nuo 9-ojo dešimtmečio pradžios iki mirties S. Sontag palaikė artimus ryšius su žymia fotografe Annie Leibovitz.

Ne tik prieš interpretaciją

Baigusi University of Chicago, S. Sontag studijas tęsė Harvard universitete, kur įgijo du magistro laipsnius — filosofijos ir teologijos. Vėliau studijas tęsė Oxford universitete, tačiau jokios disertacijos taip ir neapsigynė. Išvykusi iš Čikagos Hyde Park, ji kurį laiką gyveno Bostone, vėliau grįžo į gimtąjį New Yorką. Čia žurnale *Partizan Review* pasirodė jos pirmoji pripažinimo sulaukusi esė — „Notes on 'Camp' " (1964; knygos forma pirmą kartą išleista 1966 rinkinyje *Against Interpretation*). Šis veikalas ją iškėlė į pirmąsias „madingų" New York intelektualų gretas, iš kurių ji nepasitraukė iki pat gyvenimo galo.

„Notes on 'Camp' " — tai esė, parašyta tezių forma, primenanti Oscar Wilde stilistiką (jis, beje, kūrinyje cituojamas). Šis tekstas yra apie vieną žodį (camp), kurio pirminė reikšmė — „stovykla". Šis, rodos, buitiškas žodis ilgainiui aplipo papildomomis reikšmėmis ir pritraukė tam tikrų konotacijų lauką. S. Sontag manymu, „stovykla" tapo estetiniu fenomenu, vertu atskiro dėmesio. Stovyklos terminas iki S. Sontag esė nurodęs tik į tam tikras subkultūras (iš kurių ryškiausia — gėjų), „nekonvencinius" meninius judėjimus ar dominuojančiai kultūrai besipriešinančių menininkų estetiką, po kritikės esė pasirodymo tapo kodifikuotų konotacijų rinkiniu. Po S. Sontag esė, tai, kas buvo savotiškame pogrindyje, tapo masinės kultūros dalimi. Dėl to dažnai nurodoma, kad būtent S. Sontag padėjo pagrindus „Pop Art" suvokimui ir šio meno krypties „sukultūrinimui".

Kaip jau buvo minėta, „Notes on 'Camp' " išgarsino S. Sontag visų pirma tarp New York bohemos bei megapolio intelektualų, tai antraštinė rinkinio esė „Against Interpretation" kritikei atnešė tikrą šlovę. Tai jokiu būdu nereiškia, kad visi sutiko su jos nuomone, tačiau S. Sontag vardas atsidūrė diskusijų ir kontroversijų smaigalyje. Minėtoje esė S. Sontag suformulavo savo viso gyvenimo ideologiją: kovoti prieš intelektualinį sustingimą, „visų priimtas" nuostatas, tai, kas „savaime suprantama", prieš paviršutiniškumą ir miesčioniškumą bei, bene svarbiausia, abejingumą.

University of Chicago įgijusi puikų klasikinės filosofijos išmanymą, S. Sontag galėjo nedvejodama imtis šiuolaikinės estetikos. Savo esė ji aštriai kritikavo akademizmą bei požiūrį į literatūros kūrinį kaip į lengvai suprantamą mechanizmą. Viena vertus, ji pripažino, kad ilga literatūros kritikos tradicija, pradėta antikos filosofų ir besitęsianti iki šių dienų, visuomet reikalavo literatūros kūrinio pateisinimo — kokia jo nauda, kam jis reikalingas? Tačiau S. Sontag griežtai atmetė semiotikų propaguojamą požiūrį į literatūros kūrinį kaip į rebusą, kurio sudarymo taisykles galima „atkoduoti" tam tikromis intelekto procedūromis.

S. Sontag manymu, interpretacija, iš literatūrinio teksto reikalaujanti „pasiteisinimo", turėtų pati būti įvertinta „istorinio žmonijos sąmonės požiūrio. Tam tikruose kultūriniuose kontekstuose interpretacija gali būti išlaisvinantis veiksmas. Ji gali būti priemonė idėjoms įvertinti iš naujo, išsivadavimas iš mirusios praeities. Tačiau kituose kultūriniuose kontekstuose interpretacija gali būti reakcinga, baili ir stingdanti".

S. Sontag griežtai kritikavo interpretaciją, kaip manipuliavimo tekstu įrankį, siekiant kūrinį „pataisyti", suteikti vienų prasmių ar panaikinti kitas. Šios idėjos vėliau atsikartojo kritikės visuomeninėje veikloje, kovoje už žmogaus moterų teises bei laisves.

Moralės ir estetikos archeologija

Taip galima apibūdinti bene labiausiai į užsienio kalbos verstą S. Sontag knygą (iš viso kritikės veikalai yra išversti į 32 kalbas, taip pat ir į lietuvių) — monografiją *On Photography* (1977). Už ją autorė buvo apdovanota Nacionaliniu knygų kritikų sąjungos apdovanojimu. Nors knygoje rašoma apie fotografiją, tačiau iš tiesų joje analizuojama modernioji kultūra, su archeologiniu kruopštumu ir užmojais mėginama pasikasti po moderniosios moralės pamatais, nepamirštant ir jos santykio su estetika.

On Photography — tai veikalas apie atvaizdo ir realybės santykį. Turėdama omenyje klasikų, visų pirma Platono, suformuluotą meno kaip *mimesis* sampratą, S. Sontag aptaria atvirkščią procesą, būdingą šiuolaikiniam naujienų menui („news art"). Knygoje sugestijuojama, kad tam tikri fotografijos meno atvaizdai, ypač — karo, katastrofų, nelaimių — gali sukelti žiaurumų protrūkius, karo pateisinimą ar visišką abejingumą. Prie šių ir kitų panašių problemų S. Sontag sugrįžo vienoje paskutiniųjų savo knygų *Regarding the Pain of Others* (2003), kur, remdamasi *On Photography* išdėstytais teiginiais, dar kartą aptaria fotografijos ir realybės santykį dabar jau XXI amžiuje, po pasaulį sukrėtusių 2001 m. rugsėjo 11-osios išpuolių New York. *Regarding the Pain of Others* rašytoja griežtai smerkia žiniasklaidos prisitaikėlišką ir vampyrišką požiūrį į karą, kai fotografijos palikuonė televizija tampa pasaulinio spoksojimo įrankiu. Karas tampa videožaidimo atmaina, kai, atsisėdus minkštame fotelyje, galima „jaukiai" stebėti, kaip kitoje pasaulio dalyje kare žūsta žmonės.

Su rugsėjo atakomis susijusi ir bene paskutinioji S. Sontag sukelta kontroversija — jos garsusis pareiškimas *New Yorker* žurnale, kuriame ji metė iššūkį JAV valdžiai, apkaltindama ją bailumu ir pažymėdama, kad musulmonų ataką išprovokavo „pasipūtėliški" save aukščiausiąja jėga pasiskelbusios šalies vyriausybės veiksmai. Be to, rašytoja pareiškė, kad, žvelgiant iš „drąsos, kaip moraliai neutralios vertybės taško", atakos vykdytojai nebuvo bailiai. S. Sontag manymu, bailiai yra tie, kurie mėto bombas saugiai užsidarę naikintuvų kabinose.

Be abejo, su šiais kritikės pareiškimais galima sutikti ir nesutikti (po jų buvo ir ją palaikiusiųjų, ir jai prieštaravusiųjų pasisakymų), tačiau akivaizdu, kad jai rūpėjo praktinė, apčiuopiama jos šalies dabartis bei ateitis lygiai taip, kaip ir teoriniai meno bei moralės santykiai. Ir, žinoma, S. Sontag buvo ta asmenybė, kuri niekada neieškojo žodžio kišenėje ir netylėjo jokiomis aplinkybėmis.

Drąsa ir naivumas

Be abejo, S. Sontag nebuvo politikė. Ir, manau, pasaulio kultūra dėl to tik praturtėjo. Kita vertus, net ir politinėje ar visuomeninėje veikloje ji visuomet elgėsi sąžiningai — pagal savo (nebūtinai visiems suprantamą) moralės kodeksą. Tai nesunku suprasti lietuviams, turėjusiems Salomėją Nėrį (palyginimas, aišku, gana atsitiktinis). S. Sontag politinės pažiūros, kurių ji niekuomet nevengė reikšti, visuomet krypo į kairę. Žinoma, daug kas stebėjosi ir piktinosi, kaltino rašytoją naivumu, kai ji atvirai rėmė Kuboje besiformuojantį Fidel Castro režimą. Tačiau daug kas pamiršta, kad jos, ne vieno kritiko pakrikštytos komuniste, knygos netrukus buvo uždraustos komunistiniame Vietname, nekalbant jau apie Sovietų Sąjungą. Be to, kaip ir būdinga prie bohemos besišliejančiai menininkei, S. Sontag niekuomet ilgai nepriklausė jokiai grupuotei: tai viena, tai kita kultūrinės ar politinės minties „sekta" netrukdavo jos išsižadėti. Vadinasi, netilpo į siaurus „bendraminčių" ratelių rėmus.

Minėtina ir kita rašytojos savybė — nebijoti keisti savo nuomonės, jei atsiranda rimtų asmeninių priežasčių ją peržiūrėti. Taip S. Sontag visiems laikams nuvylė savo komunistuojančius gerbėjus, kai 1982 m. dalyvavo Lenkijos „Solidarumo" judėjimą remiančioje demonstracijoje New York, kur nebijojo pareikšti, kad komunizmas nesugebėjo pasiekti savo išsvajotos pergalės ir moraliai susikompromitavo.

Kalbant apie drąsą, minėtinos S. Sontag pastangos apginti musulmonų ortodoksų persekiojamą rašytoją Salman Rushdie, kurį režimas buvo pasmerkęs myriop. Būdama JAV skyriaus PEN (pasaulinė rašytojus vienijanti organizacija) prezidente, ji išspausdino griežtą atsakymą į režimo išplatintą nuosprendį, rimtai rizikuodama savo gyvybe: Berkeley (California) buvo padegti keli knygynai, platinę S. Rushdie knygas, o Azijoje nužudyti du jo romanų vertėjai.

Tokią pat drąsą rašytoja parodė ir Balkanų konflikto metu, kai, aplinkui sproginėjant bomboms, Sarajeve simboliškai statė Bechett „Belaukiant Godot". Beje, sužinojus apie S. Sontag mirtį, Sarajevo miesto valdžia nutarė jos vardu pavadinti gatvę.

Naujojo mito herojė

Savo kūryba bei kritika S. Sontag visų pirma kovojo prieš giliai visuomenės sąmonėje įsišaknijusius mitus. Be anksčiau minėtų pavyzdžių, dar galima prisiminti jos knygą *Illness as Metaphor* (1978), kurią *Newsweek* žurnalas yra pavadinęs „viena labiausiai išlaisvinančių mūsų laikų knygų". 1976 m. rašytojai buvo pirmą kartą diagnozuotas vėžys, su kuriuo ji aktyviai kovojo iki pat šių metų.

Nukelta į 4 psl.

Ekspozicija Paryžiuje: „Algirdo Greimo vaikystė"

Atkelta iš 1 psl. Man labai svarbi yra žymiosios socialinių mokslų aukštųjų studijų mokyklos Paryžiuje prezidentės Hervieu-Leger išsakyta mintis, kad ekspozicija yra emocinga. Lietuvos ambasadorius Prancūzijoje Giedrius Čekuolis pabrėžė lietuvių intelektualiųjų vertybių skleidimo svetur svarbą ir perspektyvą. Teigiamai ekspoziciją vertino Mokslo apie žmogų rūmų vadovas prof. Ivan Darrault-Harris, Greimo bendražygis prof. Jean Petitot, Paryžiaus lietuviai Petras Klimas, Perkūnas Liutkus, kurio mama mašinėle perrašydavo Greimo rankraščius, Mažvydas Michalauskas, studentai.

Daugelis pastebėjo, kad ekspozicijos meninis turinys ir dizainas yra pavykęs. Šia proga negaliu nepaminėti Vilniaus dailės akademijos studenčių Editos ir Ingridos Leišyčių, kurios kūrė dizainą, paskatintos mamos Birutės Leišienės, ypač vertinančios išsimokslinimą. Ekspozicijos fotografas Vytautas Daraškevičius – jautrus menininkas, puikiai įvaldęs fotografijos technologiją. Dabar laukiu pastabų pagrindine studijos tema – gabumų genezės klausimu. Jų dar nebuvo.

– Prancūzija – tai filosofų tėvynė: Dekartas ir Paskalis, Volteras ir Ruso, Didro ir Sartras, Romenas Rolanas ir t.t. Ar nebuvo baisoka vykti į šalį ir dar daugiau – pateikti savo studiją Mokslo apie žmogų rūmų mokslininkams, Paryžiaus intelektualams?

– Dar pridursiu. Remiantis John Lechte knyga *Penkiasdešimt pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų* (Vilnius. 2001). Iš jų 24 yra prancūzai, 2 – vokiečiai, 2 – bulgarai, 1 – italas, 1–šveicaras, 1–anglas, 1– rusas, 1– lietuvis. Visiškai nėra latvių, estų, švedų, ukrainiečių, japonų, kiniečių... Tiesa, išsiskiria mąstytojai, kilę iš žydų šeimų – jų 13. Žinoma, tai apytikriai duomenys, tačiau bent iš dalies charakterizuojantys dabartinę situaciją pasaulyje. Greimo vaikystę, jo gabumų genezę aptarti nebijojau, nes remiuosi dokumentais, amžininkų atmintimi, artimųjų duomenimis. Įrodymo mechanizmas paprastas, argumentuotas. Be to, vargu ar kuris mokslininkas iš Mokslo apie žmogų rūmų būtų bent kiek plačiau susipažinęs su vaikų gabumų genezės problematika natūraliai, o ne iš knygų.

– Kaip Jums atrodo Lietuvos mąstytojai pasaulinėje panoramoje?

– Lietuvoje filosofai yra visuomenės gerbiami. Įsiminė naujametiniame pasikalbėjime per Lietuvos radiją finansų analitiko dr. Gintaną Nausėdos išsakyta mintis, kad Lietuvos ateitis priklauso mokslininkams, filosofams. Tad studijuokime didįjį lietuvių filosofą Greimą – šitaip vadinamą jo mokinio, Tarptautinės semiotikų asociacijos prezidento prof. E. Tarasti, įkurkime Mokslo apie žmogų rūmus arba Greimo muziejų – išminties šventovę. Išminties niekada nebus per daug.

– Kokiais saitais Greimas susijęs su muzikologija?

– Visų pirma, mano turimomis žiniomis, jis vadovavo penkiems disertantams – muzikologams. Tai prof. El. Tarasti, prof. C. Miereanu, trys rumunų muzikologai, rašę disertacijas apie muzikinę notaciją, simbolinį moderniosios muzikos žymėjimą, naujas tendencijas muzikoje. Greimas yra tarptautinio projekto „Muzikos prasmė" (Musical Signification) idėjos autorius, kurią įgyvendina apie du šimtai didžiausių ir žymiausių pasaulio universitetų muzikologai. Šį tarptautinį projektą įkūrė ir jam vadovauja Greimo mokinys prof. E. Tarasti. Jau įvyko šio didžiulio kolektyvinio darbo aštuoni kongresai, kurie savo tyrimų gilumu išsiskiria muzikologijos istorijoje ir yra žymiai turiningesni negu, pavyzdžiui, Tarptautinės muzikologų draugijos rengiami kongresai, tuo labiau atskirų šalių muzikologų konferencijos, koliokviumai, seminarai. Tuo būdu Greimas yra vienas iš moderniosios muzikologijos pradininkų. Reiktų pabrėžti, kad Greimo darbai yra ypač universalūs. Jo mintys rado atgarsį greta kalbos mokslų ir semiotikos, kitų mokslo šakų leidiniuose: psichologijos ir medicinos, psichiatrijos, meno, ekonomikos, teologijos, filosofijos, istorijos, informatikos, sociologijos, kriminologijos... Greimas savo reikšme pasauliui yra artimas M. K. Čiurlioniui.

– Jūsų parengtą Greimui skirtą ekspoziciją Paryžiuje parėmė Lietuvos užsienio reikalų ir Kultūros ministerijos bei Tarptautinė semiotikų asociacija. Be šios paramos paroda turbūt nebūtų įvykusi?

– Taip. Rengti parodą Paryžiuje vien tik autoriaus galimybėmis – neįmanoma. Ypač svarbus buvo Lietuvos ambasadoriaus Prancūzijoje Giedriaus Čekuolio sprendimas perkelti ekspoziciją iš Lietuvos į Paryžių ir ją globoti. Sudėtingomis didmiesčio sąlygomis paroda išradingai ir nuoširdžiai rūpinosi Lietuvos ambasados Prancūzijoje kultūros atašė Mėta Mikelaitienė, Lietuvos užsienio reikalų ministerijos atsakinga darbuotoja Jovita Pranevičiūtė, padėjo Lietuvos instituto vadovė Karina Firkavičiūtė. Materialiai parėmė S. Karoso labdaros ir paramos fondas, Lietuvos oro linijos, Tarptautinė semiotikų organizacija. Parodos keliais nuolat domisi ir ją remia Lietuvos muzikos ir teatro akademijos rektorius prof. Juozas Antanavičius, Tarptautinės semiotikų asociacijos prezidentas prof. Eero Tarasti. Tuo būdu, tik daugelio žmonių įsigilinimu į kultūros problemų esmę, jų rūpesčiu, tegalimos ekspozicijos kitose šalyse.

– Ar numatoma ekspoziciją surengti kitose šalyse, kitose Lietuvos vietose?

– Ekspozicija pakviesta surengti 2005 metų birželio mėnesį Suomijoje, Tarptautiniame semiotikos institute Imatroje kasmetinėje vasaros konferencijoje bei kursuose. Lietuvoje ji numatoma surengti maždaug penkiose vietose. Vyksta ketinimų pokalbiai, galbūt bus palankios aplinkybės ekspoziciją surengti prestižinėje Lietuvos technikos bibliotekoje, Kauno technologijos universitete ir kitur. Dabar iškilo didelis rūpestis – rasti kelius ir būdus ekspozicijos turinį perkelti į leidinį, kuris turėtų tam tikrą išliekamąją vertę.

– Ačiū už išsakytas mintis!

Žemėn taiką nešu

Jungtinis „Volungės" ir „Exultate" choras, atlikęs kalėdinę programą Toronte.

DANGUOLĖ LELIENĖ

Tokiu pavadinimu gruodžio 12 d. įvyko 19–asis Toronto lietuvių choro „Volungė" (vadovė D. Viskontienė) ir Prisikėlimo parapijos kalėdinės muzikos ir maldos vakaras, kuriame dalyvavo Prisikėlimo parapijos jaunimo choras (vadovė A. Puodžiūnienė) ir svečiai iš Cleveland – Dievo Motinos parapijos choras „Exultate" (vadovė R. Čyvaitė–Kliorienė). Šiame kalėdinio susikaupimo koncerte giedamos J. Naujalio, J. Gallus, J. F. Wade, V. Miškinio ir kitų kompozitorių giesmės pagal kun. St. Ylos, N. Benotienės, V. Samonio ar N. Kersnauskaitės žodžius. Tačiau didžiąją repertuaro dalį sudarė torontiečio kompozitoriaus Jono Govėdo sukurtos, harmonizuotos ar aranžuotos melodijos. Koncerto stebėtojai entuziastingai prisidėjo prie bendrų giesmių. Giesmėms akompanavo D. Radtkė, J. Robinson ir kiti instrumentalistai. Taip pat giesmių pritarimui buvo naudojami „Exultate" choro skambalai.

„Atrodo dar vieną mūšį laimėjome su dideliu pasisekimu" – po koncerto, dėkodama dainininkams, rašė „Volungės" vadovė Dalia Viskontienė. – „Tokį darbą, kaip mes dirbam... gali daryti tie, kurie viens kitą myli."

Apie įvykusį koncertą, ruošimąsi jam, apie choristus ir jų nuotaikas, norą garsų džiaugsmu dalintis su kitais, čia ir norėčiau parašyti.

Kūryboje yra nemažiau kančios, negu meilėje, nemažiau aistros, negu žirgų lenktynėse, nemažiau džiaugsmo, nei laimėjus olimpinį auksą – taip turbūt pasakytų kiekvienas mylintis savo darbą ir besidžiaugiantis laimėjimais.

Pavykusiu koncertu džiaugėsi „Volungės" ir „Exultate" chorų vodovės, vienbalsiai tvirtindamos, kad rezultatas buvo puikus, nes visi įdėjo daug darbo. Choristai jautė šio susikaupimo ir giesmių vakaro gerą nuotaiką, jautė abiejų chorų norą jungtis ir dirbti kartu. Nebuvo ambicijų ir konkurencijos. Choristai stebėjo dirigenčių mostus ir iš paskutiniųjų stengėsi būti jiems paklusnūs. Dirigentės tvirtino, nesuabejojusios, kad choristai jas stebės ir jautusios nuoširdų choristų norą įtikti. Po koncerto Rita Kliorienė sakė, kad, kaip dirigentė, ji galėjusi „žaisti" – pagreitinti, sulėtinti, prašyti didesnio forte ar mažiausio piano, todėl klausytojai galėjo gėrėtis darniais sąskambiais.

„Šį kartą su 'Exultate', choru repetavome tik keturias valandas, kurių užteko, kad galėtume sustatyti programą, ir tai mums pavyko. Tačiau iki to mes su Rita Klioriene per paskutinį mėnesį ypač daug bendravome telefonu. Buvo aptarti visi 'atsikvėpimai', kiekvienos frazės atlikimas , choro sustatymas, suėjimai ir t.t.", – pasakojo „Volungės" vadovė Dalia Viskontienė.

Puikus rezultatas yra sunkaus ir ambicingo darbo pasekmė, o patirtis įgyjama reguliariose repeticijose. Todėl klausiau abiejų chorų narių, kodėl jie dainuoja chore ir ką jiems tai reiškia.

„Ta muzika, kurią sukuriam 'Exultate' choro repeticijose ir pasirodymuose, atgaivina dvasią ir gydo mano sielą. O jaukus šeimyniškas bendravimas duoda šilumos, daug juokų ir nepaprastai smagių valandų," – sakė choro narė Zita Stungienė.

Rita Balytė tvirtino, kad jaučiasi be galo laiminga, galėdama giedoti ar dainuoti su kitais. Harmonizavimas su kitais balsais, ypač mielų draugų kompanijoje, yra vienas iš linksmiausių savaitinių įvykių kasdieniniame gyvenime. Ištisą savaitę kiekvienas esam apsuptas įvairiausių garsų: darbo mašinų trenksmų, automobilių ūžesių, sirenų spiegimų... Ketvirtadienio vakarais susirenkam savo repeticijų kambarėlyje, dalinamės šiltais šypsniais, anekdotais, vietinėmis žinutėmis, prisiminimais ir... pasiduodame tai Dvasiai, kuri per muzikos garsus sujungia mūsų sielas į vieną.

Kalbinau pulkelį puikiai lietuviškai kalbančio „Exultate" jaunimo. Tadas Bartkus pasakojo, kad patinka dainuoti, nes jaučiasi arčiau Dievo ir turi progą mokytis dainuoti iš gaidų. 21–ų metų Sauliui Kliorei, be dainavimo universiteto chore, patinka dainuoti ir lietuviškai. Lina Aukštuolytė tvirtino esanti stropi choro narė, o dainavimas padeda jai atsipalaiduoti. 22–ų metų Laurai Rukšėnaitei malonu, kad per muziką galima suteikti džiaugsmo kitiems.

Kalbėjome ir apie tai, kad „Exultate" chore yra narių, kurie visiškai nekalba lietuviškai, bet puikiai lietuviškai dainuoja. Per bendrą repeticiją tuo įsitikinau ir aš, „Volungės" choro narė, susipažinusi su Kelly Kijauskiene, kuri, dainuodama šalia manęs, stebino puikia lietuviška tartim. Vėliau „Exultate" narys Vladas Plečkaitis pasakojo, kad chore yra tokių narių, kurių tėvai ar gal seneliai kalbėjo lietuviškai. Taip pat kartu su vyrais nori dainuoti ir dalyvauti chore jų nelietuvės žmonos. Tokių, lietuviškai nekalbančių bet puikiai dainuojančių, chore yra 5 ar 6. „Įdomiausia, kad jie mus patys nustebina atmintinai išmokę taisyklingai lietuviškai dainuoti, nors galbūt ne visuomet suprantyts apie ką dainuoja", — pasakojo Dalia Armonienė, kuri taip pat sakė, kad daugumą choro narių pažįsta ir skaito iš natų, bet yra ir tokių, kurie to dar tik mokosi. – Sudėtingesnę dainą ar giesmę mokomės atskirais balsais. Kartais repeticijos rengiamos atskirai vyrams ir moterims".

Paklausti, ką jiems reiškia dainuoti chore, volungiečiai taip pat nebuvo santūrūs. „Dainavimas, muzikavimas nuo vaikystės man buvo mėgstamiausias užsiėmimas...Choras tapo mano antraisiais namais. 15 pastarųjų metų aš kiekvieną penktadienį laukiu grįžimo į 'savo šeimą'. Mane džiugina akordų skambesys, domina, kodėl kartais jie neskamba. Aš trokštu susipažinti su naujomis dainomis ir juo jos sudėtingesnės, tuo įdomiau", – pasakojo Teodoras Pabrėža.

„Visą savaitę dirbam, lekiam plušam ... Dainavimas chore, tai tarsi tyro vandens gurkšnis dykumoje. Tai tiesiog sielos atgaiva," – dalinosi išgyvenimais Angelės ir Romo Krasauskų šeima.

„Atėjau į chorą, vedina dviejų tikslų. Pirmas–dainuoti. Dainuoti, kaip kvėpuoti. Mokytis džiaugtis garsu, balsu, gaida. Antrasis – laikytis lietuviškos aplinkos, kalbos, žmonių. Liestis ir nepamesti, nepamiršti savo šaknų..." – savo jausmus apsakė Violeta Levandauskienė.

Kęstas Keparutis suskaičiavo, kad dainuoja „Volungėje" 7 metus, todėl „...išeina, kad visus metus kiekvieną dieną važiavau į repeticijas iš Hamilton į Toronto... Po repeticijos tokia palaima, lyg po 'hockey' varžybų... Galėtų ateiti daugiau vyrų į mūsų chorą".

„Mane tartum iš vidaus kažkas kviečia dainuoti. Nuostabu, kad per dainą gali save išlieti. Repetuojam penktadienį, tai man būna savaitės darbų pabaiga, kuri yra tarsi įžanga savaitgalio poilsiui", – išsiliejo Aldona Remesat.

Įvairūs žmonės, įvairios mintys, bet visus juos vienija nuostabus muzikos garsų pasaulis, kuris reikalauja nemažai pastangų ir pasiaukojimo, bet kartu teikia daug aistros bei pasisekimų džiaugsmo.

Muzika yra jų išsilavinimas, pašaukimas, filosofija ir religija...

Tarp kitų iškilių asmenybių, Šiaurės Amerikos Lietuvių bendruomenėse nę vieną dešimtmetį buvo minimos dvi pavardės, ryškią vagą brėžiančios išeivijos lietuvių kultūriniam gyvenime. Tai chorų „Exultate" vadovė Rita Čyvaitė–Kliorienė ir „Volungės" vadovė Dalia Viskontienė. Būtų sunku suminėti visus renginius, organizuotus šių išradingų muzikių, todėl ir paprašiau jas pačias papasakoti apie save.

„Exultate" choro vadovę Ritą Kliorienę kviečiu grįžti į praeitį ir klausiu: „Kada pajutote, kad muzika yra viena iš Jūsų mėgstamų dalykų?"

– Geriems draugams padovanojus pianiną, mano tėveliai leido seserį į pianino pamokas. Tuomet aš buvau 4 metų. Sesuo mokėsi groti iš natų, o aš – iš klausos. Tai man labai patiko. Abu tėveliai muzikalūs, nors jie nėra muzikai iš profesijos. Važiuodami mašina dažnai kartu dainuodavom: mama–melodiją, o tėtis visad traukdavo antru balsu. Mokėjom labai daug liaudies dainų. Švenčių metu tėveliai su draugais dainuodavo, o aš jiems pritardavau pianinu. Lankydama gimnaziją, kartu mokiausi pas Cleveland gyvenantį kompozitorių Joną Švedą. O Cleveland Valstybiniame universitete mokiausi groti su pianistu Andrium Kuprevičium, kuris buvo ir ypatingai puikus pedagogas. Įgautą patirtį naudoju mokydama savo chorą.

– Didelę įtaką Jūsų gyvenime turėjo sportas. Kada įvyko tas „lūžis", kai iš dviejų mėgstamų dalykų, Jūs pasirinkote muziką?

– Muzika ir sportas mano gyvenime buvo lygiagretūs. Jaunystėje rimčiau buvau nusiteikusi sportui. Žmonės, sužinoję, kad universitete studijuoju muziką, o ne sportą, labai nustebdavo. Tuomet žaidžiau moterų tinklinio komandoj. Antram kurse pajutau, kad sportas ir muzika tapo nesuderinami – kiekvienas reikalavo vis daugiau laiko, kurio man neužteko, nors ir aukojau savo miego valandas. Man buvo gaila kasdieninių 7 valandų darbo prie pianino, o, pasibaigus tinklinio treniruotei, pirštai būdavo sustingę, negalėdavau jų greit judinti. Turėjau pasirinkti. Tai nebuvo lengva, nes aš buvau pirmoji moteris, kuriai universitete buvo pasiūlyta visa stipendija už tinklinį. Stipendijos nepriėmiau, nusprendusi visą savo dėmesį skirti muzikai. Tačiau iki šiol labai vertinu sportą, esu didelė sporto entuziastė ir raginu jaunimą sportuoti, nes jis ugdo žmogaus charakterį.

– Kokius savo darbus muzikos srityje laikytumėt labiausiai pavykusiais?

– Studijuodama universitete, 1974 metais subūriau Cleveland studenčių vokalinį vienetą „Nerija". Universitete mokiausi diriguoti, o praktiką gavau „Nerijoje". Mokykloje mokiausi kurti, harmonizuoti dainas, o su „Nerija" jas atlikdavome. Šis kolektyvas tapo labai populiarus tarp lietuvių. Išleidome du įrašus, apkeliavome beveik visus lietuviškus telkinius JAV ir Kanadoje. Gastroliavome Pietų Amerikoje. Tai buvo vieni geriausių metų mano gyvenime.

Baigusi universitetą, dėsčiau Roxbor vidurinėje mokykloje, kur vadovavau trims chorams, dalyvavau operečių statymuose. O nuo 1982 metų vadovauju Dievo Motinos Nuolatinės Pagalbos parapijos chorui „Exultate", su kuriuo kasmet organizuojame įvairius renginius. Koncertavome Romoje (Italija), Čikagoje, Ro steryje (JAV) ir kitur. 1999–2000 metais organizavome jungtinių chorų koncertus kartu su Toronto „Volunge", Čikagos „Dainava". O 2001 metų gegužės mėn. organizuotą dainų vakarą „Dainuokim, dainuokim, dainuokim" klevelandiečiai pavadino Dainų švente. 2002 metais lapkrity, švęsdami choro 20–ąjį jubiliejų, surengėme religinį koncertą, kuriame atlikome Vivaldi „Magnificat" su styginiu orkestru. Kartu nuoširdžiai dirbo visas choras. Šiemet turime 39 choristus. O 20–ies metų bėgyje choro eiles perėjo 114–a.

– Kokias savybes turi turėti žmogus, kad galėtų vadovauti chorui?

– Pagrindinis mūsų tikslas išlaikyti tai, kas mums, lietuviams, yra brangu — lietuviška daina, giesmė, žodis; sujungti tuos, kuriuos vienija lietuviškas kraujas. Žinau, kad choristai, bėgdami nuo kasdienybės, ateina į repeticijas tam, kad pabūtų tarp savųjų. Juos jungia meilė muzikai: jaučia didelį pasitenkinimą, kai, dainuodami kartu, sukuria gražius sąskambius. Muzika juos jungia, nepaisant amžiaus. Jauniausias mūsų choristas yra 13 metų amžiaus, vyriausiam – 82... Kiekvienas choristas turi sunkumų, kiekvienas dalyvauja chore pagal išgales, todėl į Jūsų klausimą atsakyčiau taip: vadovas turėtų turėti ne tik meilę muzikai, bet ir begalinę meilę žmonėms, supratingumo kiekvieno choristo poreikiams... po to – kūrybiškumo, lankstumo ir gana nemažai kantrybės.

– Kaip judvi susipažinote? Ar su ponia Rita esate tik profesinės draugės, ar draugaujate ir asmeniškai, – klausiau „Volungės" choro vadovės Dalios Viskontienės.

– Mes susipažinome per muziką. Aš žinojau, kad Rita dirba Cleveland, ji žinojo, kad aš Toronte. Tiek metų bendraujant, neįmanoma nebendrauti ir asmeniškai. Mus sieja labai daug bendrų dalykų, kurių svarbiausi yra profesiniai. Sausio pabaigoje mes vėl planuojame važiuoti į Los Angeles, kur vyks Amerikos choro dirigentų suvažiavimas. Jame dalyvaus apie 10 tūkst. dirigentų. Ten mes gauname įkvėpimo, nes turime progos išgirsti 35–40 įvairių lygių (profesionalių ir mėgėjų, vaikų, vyrų, moterų ir mišrių) chorų dainavimą. Išgirstame naują repertuarą, gaunam naujų minčių, kurias vėliau galima panaudoti savo chorams. Kartu turime progos pabendrauti su kitais mūsų profesijos žmonėmis. Ten būna kalbama apie balsus, interpretavimą, apie renginių organizavimą. Ten taip pat suvažiuoja daug kompanijų, išleidžiančių gaidas, siūlančių uniformas chorams ar reklamos organizavimą.

– Ar turi išskirtinį bruožą žmonės, vadovaujantys chorui?

– Norintys vadovauti chorui, turi turėti lakią vaizduotę. Neužtenka būti muziku, privalai būti ir administratorium. Apmaudu, kad administracinis laikas būna ilgesnis, nei laikas pašvęstas muzikai. Norėtųsi turėti administracinį komitetą, kaip turi kiti chorai. Tačiau kiekviena bendruomenė turi skirtingus požiūrius į muzikinius ar, pavyzdžiui, sportinius dalykus. Mes nuo pat pirmų dienų turim viską daryti patys. Labai dažnai būna, kad apsirengiam, padainuojam, o po to tenka patiems salę iššluoti.

Chore galėtų dainuoti ir daugiau žmonių. Bet chorinis dainavimas – „keistas paukštis". Žmonės turi turėti drąsos ne tik atsistot ant scenos, bet ir noro pasirodyti. Antra vertus, turėjau ir labai gerus balsus turinčių choristų, kurie neįtiko į „choro formą". Būdamas individu, žmogus turi sugebėti dirbti ir su grupe. Negali būti užsigavimų, jei kas ko nepasakė ar pasakė ne taip. Ne kiekvienas tą gali peržengt. Chorui reikalingi ambicingi, bet lankstūs žmonės.

– Jūs esate žmogus, pasižymintis darbštumu ir išradingumu. Jūsų dėka 2002 metais įvyko keturių chorų, sujungusių 4 mažytes Pabaltijo tautas į vieną galingą chorą, kalėdinis koncertas „Baltic Noel". Kaip ateina mintis organizuoti panašius renginius?

– Tai ne pirmas ir ne vienintelis panašaus pobūdžio koncertas. Latvių, estų ir suomių chorai taip pat norėjo „išeiti" iš savo bendruomenių ribų. Didelis smagumas, jėga ir grožis, kai daug žmonių kartu dainuoja. Ypač smagu, kad mes turime tokį puikų Ivars Taurins, kuris, profesoriaudamas Toronto universitete ir šiaip turėdamas daug pareigų (diriguoja profesionaliems orkestram., chorams ir t.t.), mielai sutinka dirbti su mumis neprofesionalais. Jis mūsų bendru darbu buvo labai patenkintas ir, rodos, sutiks dirbti su mumis ateityje.

„Exultate" choro vadovė Rita Kliorienė (kairėje) ir „Volungės" vadovė Dalia Viskontienė.

„Exultate" choristai su skambalais.

Visos koncerto nuotraukos Dainos Puteris.

Be praeities nesukursime ateities

EDMUNDAS SIMANAITIS

Su akademiku prof. Zigmu Zinkevičiumi, kuriam sausio 4 d. sukako 80 metų, teko ne kartą dalyvauti įvairiuose renginiuose, rečiau – bendrauti tarnybiniais reikalais. Visada stebino šio kuklaus žmogaus erudicija, aiški pilietinė pozicija, mokėjimas vaizdžiai kalbėti, sveiko humoro jausmas ir neįtikėtinas darbštumas. Jubiliatas kalba latvių, lenkų, rusų, ukrainiečių, baltarusių, vokiečių, anglų, prancūzų kalba. Dar asmeniškai jo nepažinodamas, domėjausi mokslininko darbais. Tiesą pasakius, man nepritiktų vertinti jubiliato kalbotyros, lingvistikos mokslo darbų, tačiau mokslininko pilietinė pozicija ir gebėjimas kalbos tyrinėjimus organiškai sieti su tautos ir valstybės istorija, mane seniai stebino ir visada jaudinančiai džiugino.

Štai, kad ir stambus šešiatomis veikalas *Lietuvių kalbos istorija*. Tikriausiai nieko panašaus mūsų kultūros baruose dar nėra buvę. Pasak autoriaus, lietuviai negali pasigirti senųjų kalbos kultūros paminklų gausa. Todėl jis ėmėsi tyrinėti tarmes ir jų duomenimis užpildyti spragas. Toks metodas visiškai pasiteisino. „Lietuvių senieji raštai yra palyginti labai neseni, tik XVI amžiaus. O norint ištirti visą ikirašytinį laikotarpį, pagrindinis šaltinis yra mūsų tarmės, kurios tada buvo vos ne *terra incognita*. Taip pasidariau dialektologu. Patyrinėjęs pradėjau tarmių duomenis derinti su senųjų raštų duomenimis. O tada, prieš imantis darbo, būtinai reikėjo nustatyti, iš kur kilę senųjų raštų autoriai. Daugelio nė nežinojom, kas tokie buvo. Tam prireikė daug laiko. Reikėjo susieti kalbos istoriją su tautos istorija. Iš viso negalima suprasti kalbos reiškinių, atmetus žmones, kurie ta kalba šnekėjo," – pasakoja profesorius (*Lietuvos aidas* Nr. 2, 1995.01.-04). Milžiniškas darbas renkant medžiagą, tyrinėjant duomenis ir juos apdorojant į visumą truko kelis dešimtmečius. Autoriaus darbštumą liudija toks faktas. Vien 1999 m. jis išleido tris knygas. Ne dažnas tuo galėtų pasigirti.

Jubiliatas žinomas Lietuvoje ir pasaulyje ne tik savo moksliniais darbais. Sovietmečiu studijuodamas universitete, jis sugebėjo išsisukti nuo komjaunimo narystės, o vėliau, jau dirbdamas šioje mokslo įstaigoje, ir nuo mažne privalomo stojimo į „partiją". Apskritai, profesorius parašė per 20 knygų ir daugiau nei pusę tūkstančio straipsnių lietuvių ir užsienio temomis. Z. Zinkevičius yra Švedijos karališkosios humanitarinių mokslų akademijos, Norvegijos mokslų akademijos ir Latvijos mokslų akademijos narys. Jis taip pat Latvijos universiteto ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaras. Profesorius pelnė tarptautinę Herderio premiją ir yra Lietuvos MA Kazimiero Būgos premijos laureatas.

Tačiau bene labiausiai stebina ir žavi jubiliato nuosekli aiški, tvirta lietuvybės gynėjo, savo šalies patrioto, o Antrosios Respublikos metais ir valstybininko pozicija. Neilgai jam teko eiti jau atsikūrusios Lietuvos valstybės švietimo ir mokslo ministro pareigas – vos penkiolika mėnesių. Štai kaip 1997 metais prof. Z. Zinkevičius pa-aiškina savo apsisprendimą: „Kokį išauginsime ir išmokslinsime jaunimą, tokia bus Lietuva. Dėl to, rodos, netenka abejoti. Dabar švietimo ir mokslo padėtis Lietuvoje labai sunki. Esame kryžkelėje. Nuo sovietinės švietimo sistemos pereiname prie laisvos, kuri turi būti paremta pasauline patirtimi, krikščionybės ir lietuvių tautos idealais. (...) 1999 m. pabaigoje sutikdamas būti Švietimo ir mokslo ministru sau kėliau du svarbiausius uždavinius: išmokyti pietryčių Lietuvos jaunimą valstybinės kalbos ir Lietuvos mokyklą padaryti lietuvišką savo dvasia.

Pirmąjį uždavinį, nepaisant lenkų, kraštutiniųjų propagandinio triukšmo (paremto melu),

Prof. Zigmas Zinkevičius.

vykdyti sekasi gerai. Lietuviškų mokyklų įsteigėme net daugiau, negu planavau: visur, kur tėvai raštu tokių mokyklų reikalavo. Tuo būdu siekimas sudaryti sąlygas mokytis valstybine kalba visiems, kas to nori, pamažu tampa realybe. (...)

Nepalyginti sunkiau siekti antrojo tikslo – padaryti mokyklą (visoje Lietuvoje) savo dvasia lietuvišką, kad ji ugdytų sąmoningus valstybės piliečius, gimtojo krašto patriotus. Sunkumų šaknys glūdi praeities palikime. (...) Dabar buvę bolševikai ir šiaip sovietų ideologijos paveikti žmonės tapo rimta kliūtimi pertvarkant švietimą, kaip ir apskritai visą mūsų gyvenimą. Negalėdami viešai propaguoti bolševizmo, daugelis buvusių komunistų „išpažįsta" širdžiai artimesnį kosmopolitizmą. Ši „liga" išplito įtakinguose intelektualų sluoksniuose (ir tarp buvusių „karjeros bolševikų"), išsikerojo visų pakopų mokyklose." (*Lietuvos aidas* Nr. 198, 1997.10.09)

Pirmosios Respublikos metais mokykla buvo pati stipriausia ir veiksmingiausia pilietiškumo pradmenų ugdytoja. Šalyje subrendo pilietinės visuomenės kartos. Tuometinės mokyklos įdirbsi išliko tautos sąmonėje ir tapo atgimimo ideologiniu turiniu. Profesoriui nebuvo leista užbaigti ministro kadencijos ir sudaryti sąlygas spartesniam lietuviškos dvasios stiprėjimui Lietuvos mokyklose. Padėtis taisosi. Būtų klaida to nepastebėti. Tačiau pilietiškumo ugdymo bare nuo pat Atgimimo pradžios pirmauja ne mokykla, o kariuomenė. Mokyklai reikėtų susigrąžinti prarastas pozicijas.

Verta atkreipti dėmesį į mokslininko pilietinės pozicijos, o ypač dėl pirmojo sau iškelto uždavinio, ištakas. Prof. Z. Zinkevičius tiesmukai įvardija „stalininės polonizacijos" žalą: „Stalinas nusprendė, kad Vilnijos atlietuvėjimas prieštarauja Sov. Sąjungos interesams. Buvo pareikalauta čia steigti daugiau lenkiškų mokyklų. Tuo pasinaudojo Vilnijos lenkintojai, juolab, kad lietuvybės gaivinimas bolševikų buvo traktuojamas kaip nacionalizmas. Imta masiškai lietuviškas (net rusiškas) mokyklas versti lenkiškomis. (...) Per kelerius metus lenkiškomis buvo paverstos net 367 lietuviškos mokyklos! (...) Gudiškai kalbantiems (tokių pietryčių Lietuvoje dauguma) nebuvo įsteigti nė vienos gudiškos mokyklos. Mat jie buvo laikomi lenkais, nors lenkiškai nemokėjo ir dabar nemoka. Turėjo lankyti lenkiškas arba rusiškas mokyklas. Taip buvo auginami būsimieji renegatai. (...) Vilniaus rajone tada buvo palikta tik vienui viena lietuviška mokykla Marijampolio kaime (ir tą bandyta uždaryti)." (*Lietuvių kalbos istorija* VI t., 1994).

Eidamas ministro pareigas prof. Z. Zinkevičius dažnai dalyvaudavo pasitarimuose, kuriuose buvo gvildenami jaunimo auklėjimo reikalai. „Pabrėždavau, kad patriotiškumo supratimas mokykloje ir gyvenime negali būti primityvus bei deklaratyvus, jis turi būti gilus. Turime ugdyti Lietuvos Respublikos piliečius, pasiryžusius ginti, kaip darė pokario partizanai (...).

Aiškiai mačiau, kad neretai vien mano, kaip ministro, buvimas turėjo tam tikra poveikį, net jeigu aš ir nieko nedaryčiau. Šalia patriotinio auklėjimo man labai rūpėjo dorovinis, apskritai, mūsų jaunosios kartos dora. Bolševikų laikais ji buvo suprantama iškreiptai. Sakysim, kaime vogti bulves nebuvo laikoma nuodėme, nes manyta, kad, kas yra valstybės, tas niekieno. Iš tėvų tokį supratimą perimdavo vaikai. Aš siekiau krikščioniško auklėjimo, nes tik toks buvo pajėgus nuplauti praeities dulkes nuo jaunų sielų, tą dvasinę eroziją, kuri pasireiškė didžiausiomis blogybėmis, girtavimu, narkomanija, seksualiniu palaidumu ir kt." , – rašo autorius savo knygoje *Kaip aš buvau ministru* (1998, 59 p.)

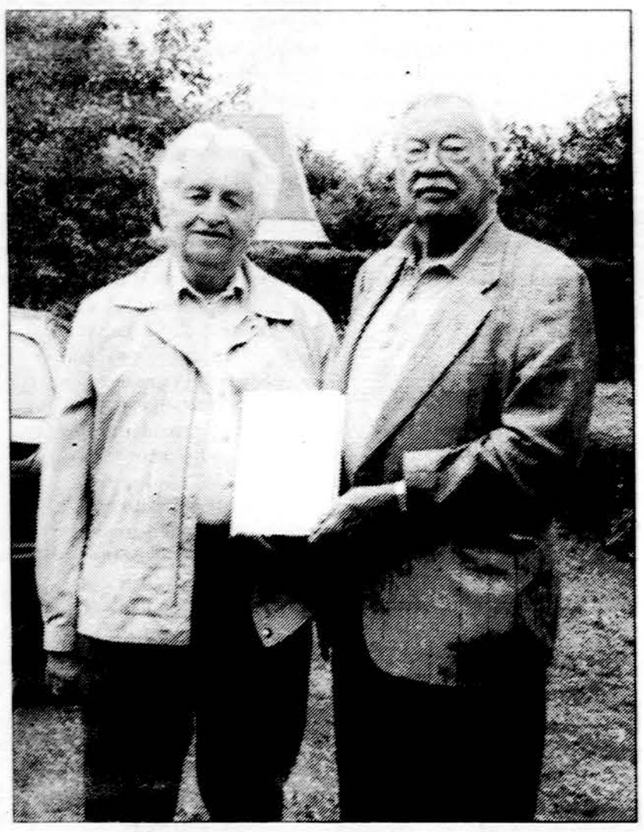

Prof. Zigmas Zinkevičius (kairėje) ir LR garbės konsulas Palm Beach, FL, bei Lietuvių kultūros muziejaus Čikagoje steigėjas Stanley Balzekas, Jr. 2004 m. vasarą besilankydamas Lietuvoje, S. Balzekas sužinojo, kad su šiuo žymiu Lietuvos kalbininku netiesiogiai giminiuojasi.

Valstybiškai mąstantis mokslininkas ir vyriausybės narys niekaip negalėjo leisti stalininės švietimo politikos reliktams vystytis savitaka, o dar blogiau – būti vairuojamiems iš centro už žemės". Šiandien noma trumpame rašinyje bent apčiuopomis apžvelgti visų jubiliato veiklos sričių. Savo knygos *Prie lituanistikos židinio* (1999) pratarmėje prof. Z. Zinkevičius paaiškina esminį momentą: „Stengiausi rašyti tik tai, ką pats mačiau ir išgyvenau. Man svarbiausia – faktai. Išvadas pasidarys pats skaitytojas. Kas be ko, dėl aprašomų dalykų kartais pateikiu ir savo samprotavimus, kurie, tikiuosi, skaitytojui bus įdomūs. Neretai girdime žiūrėti tik į ateitį ir užmiršti praeitį. Bet tai kenksmingas požiūris. Be praeities pažinimo nesukursime ateities. Iš praeities turime semtis jėgų ateities kūrybai. Medis negali augti be šaknų!"

Gerbiamas ir mielas Jubiliate, turiu prisipažinti, kad skaitydamas Jūsų mokslo knygas, pirmiausia ieškojau to, ką Jūs vadinate „savo samprotavimais". Rasdavau ir skanaudavau, džiaugdamasis pilietinės savimonės akcentais, kuriuos, tebūnie tai mano ne paskutinė kaltė, laikau nemažiau vertingais, negu mokslininko surikiuoti duomenys ir išvados. Tai turėtume vertinti kaip visaapimantį tautos pasipriešinimą okupacijai ir pilietinės visuomenės naikinimui. Geros Jums kloties darbuose ir Dievo palaimos.

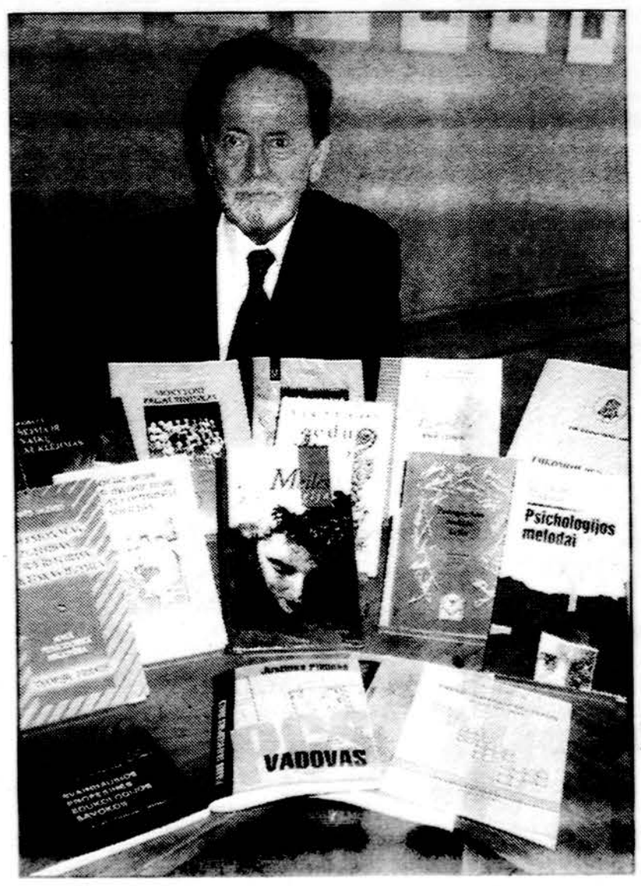

Prof. dr. Justinas Pikūnas su kai kuriais savo leidiniais.

Žemėn taiką nešu

Atkelta iš 3 psl.

– Žvilgtelkime į praeitį, Jūsų vaikystės laikus. Koks buvo pirmasis ryšys su muzika, kur mokatės?

– Pradėjau mokytis groti pianinu dar Vokietijoje, būdama penkerių metų. Nuo pat mažens žinojau, kad muzika bus labai svarbus elementas mano gyvenime. Ypač gabi muzikė ir pedagogė Danutė Rautinš (beje buvusi žymi plaukikė ir net dalyvavusi olimpinėse žaidynėse) padarė didžiausią įtaką mano muzikiniam gyvenimui. Vėliau mokiausi pas labai puikų muziką ir pedagogą kanadietį John Ford, kuris dabar jau miręs. Jis buvo žymaus moterų choro „Oriana singers", pirmas dirigentas. Tai buvo labai šiltas žmogus, laikęs kitus dirigentus lygiaverčiais, nors jie, dirbdami su neprofesionalais, diriguodavo paprastesnius kūrinius. Jis sugebėjo įvertinti kiekvieno chorvedžio ar muziko pastangas ir darbą. „Šiltų" žmonių ir muzika yra man artimiausia. Todėl mes ir važiuojam į Los Angeles susipažinti, sužinoti, kiek dar gražios muzikos yra; įsitikinti, kad ir savo lygyje gali muzikuoti ir labai gražiai muzikuoti.

– Ar teisingai supratau, kad muzika Jums yra išsilavinimas, pašaukimas, filosofija ir religija?

– Jei religija čia suprantama kaip tikėjimas – tai taip. Mes visi siekiam grožio ir tobulybės. Turi sukaupti visas jėgas, kad galėtum kažką gražaus pasiekt. „Search for beauty". Labiausiai man patiko smuikininkas ir dirigentas T. Zucherman, kuris į repliką, kad „užteks tų koncertų, nes turim kompiuterius, kurie viską padarys už mus", atsakė – „muzika padaro mus žmogiškesnius". Aš tą matau ir tuo tikiu.

– Ar be Prisikėlimo parapijos chorų, turite kitą kokį užsiėmimą?

– Ne. Šiuo metu aš dirbu tik čia, Prisikėlimo parapijoje. Nieko nenoriu keisti ir nenoriu nieko kito. Čia mano parapija, čia man buvo visi geri, čia pradėjau labai anksti vargonuoti, čia supratau, kad mano vieta yra lietuvių tarpe. Čia turėjau progą pažinti „Varpo" choro organizatorių ir dirigentą Stasį Gailevičių, „Aro" choro vadovą Vaclovą Verikaitį, nes savo laiku akomponavau šiems chorams. Mačiau jų administracinį darbą, t.y. visą koncertų organizavimo virtuvę. Tuomet viską stebėjau iš šalies ir tas man padėjo suprasti, kas tai yra būti choro vadovu. Mačiau, kiek daug laiko atima organizacinis darbas. Tačiau be to juk negali muzikuoti, jei, pavyzdžiui, nesudėtos gaidos...

– Pastebėjau, kad Jūs ir Rita Kliorienė turite bendrą ryškų buožą – puikų humoro jausmą ir sugebėjimą sunkiais momentais nepalūžti, o šmaikščia replika sukelti choristams pasitikėjimą savimi. Kas tai – prigimtis ar gyvenimo patirtis?

– Gyvenimas privertė. O jei rimtai, tą gavau iš tėvelio. Be humoro jausmo turbūt seniai ką nors kita daryčiau. Gal būčiau daktare dantiste ir nuo ryto ligi vakaro krapštyčiau dantis. Nežinau, aš tik juokiuosi...

Rašiau šį rašinį, laukdama šv. Kalėdų, todėl pakilios nuotaikos. Esame laimingi, jei savo mažu darbeliu, 19-uoju ir tradicija tapusiu kalėdiniu koncertu, padėjome klausytojams atitrūkti nuo kasdieninių darbų, praskaidrinome jų mintis ir suteikėme kalėdinės vilties. Tikime ir linkime, kad, žengdami į 2005-uosius, visi mes būsime šviesesni, geresni, laimingesni ir susitiksime kituose koncertuose. Meilės žiburio nušviesti, vis mes nešam taiką žemėn...

Dr. J. Pikūnui — 85-eri

Justinas Pikūnas gimė 1920 m. sausio 7 d. Miroslave, Dzūkijoje. Taigi, prabėgo jau 85 metai. Rodos, tik prieš keletą metų abu vaikščiojom karo apgriautame Muenchene. Justinas 1941–43 metais studijavo Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Muencheno universitete 1949 m. gavo psichologijos doktoratą. Po to dar vienus metus studijas tęsė Paryžiuje. Atvykęs į Ameriką, 1951 metais buvo pakviestas dėstytoju į Detroito universitetą, kur 1961 buvo pakeltas profesoriumi. Universitete buvo renkamas į administracinius postus, pvz., doktorato programų pirmininku. Išvystė naujus psichologijos diagnozės metodus. Parašė 56 mokslines knygas psichologinėmis temomis, keturias anglų kalba ir vieną lietuviškai. Taip pat turėjo leidimą dirbti kaip klinikinis psichologas (certified consulting psichologist), bet tam dažnai nebelikdavo laiko. Apie dr. Pikūno profesinį darbą yra plačiau parašyta lietuviškoje enciklopedijoje.

Pasitraukęs nuo aktyvaus darbo Detroito universitete kaip emeritas profesorius, 1992–2003 m. dėstė psichologiją Kauno Vytauto Didžiojo universitete, kaip magistro ir doktorato programų pirmininkas.

Mažiau yra rašyta apie dr. J. Pikūno visuomeninę veiklą. Čia jis irgi yra išvaręs plačią vagą, ypač ateitininkų veikloje. Studijuodamas Muencheno universitete, trejus metus buvo Studentų ateitininkų sąjungos centro valdybos pirmininku, kasmet suruošdamas studentų stovyklas su paskaitomis ir kitais užsiėmimais. Amerikoje 1967–1974 metais buvo išrinktas Ateitininkų federacijos vadu. Federacijai priklausė ir moksleivių, ir studentų, ir sendraugių sąjungos. Aktyviai reiškėsi ir Lietuvių bendruomenės veikloje, taip pat vietinės Detroito lietuvių Katalikų bažnyčios veikloje. Yra daug rašęs *Drauge* ir kitoje lietuviškoje spaudoje.

Per 85 metus dr. Pikūnas apkeliavo pusę pasaulio. Pradėjęs Miroslave, iš ten patraukė į Marijampolę, Alytų, Kauną, Vilnių, Austriją, Rosenheimą, Muencheną, Paryžių, Detroitą, Northville, o iš ten į Maui salą, Havajuose. Ten persikėlė 2004 metų rudenį. Persikėlė ne tik jis pats, bet ir didžioji šeimos dalis: žmona Regina, duktė Kristina (psichologijos daktarė) ir duktė Ramona su vyru. Amerikoje liko tik sūnus Justinas, irgi psichologas. Dėl ateities: žinant Justino (vyresniojo) prigimtą darbštumą, nelauktina, kad jis ilgai sėdėtų sūdėjęs rankas, ir tik gerėtųsi šio žemės rojaus – Havajų – teikiamomis grožybėmis. Greit jis suras ir kitokių užsiėmimų, naudingų Lietuvai.

Zenonas Prūsas

Tarp elito ir bohemos

Atkelta iš 2 psl.

Minėtoje esė S. Sontag, remdamasi gausia literatūrine ir istorine medžiaga, atskleidė, kaip visuomenėje ilgainiui įsišaknijo mitai apie tam tikras ligas, visų pirma vėžį ir AIDS, ir kaip tai trukdo pacientams sveikti ar net gauti reikiamą gydymą.

Paradoksalu, tačiau pati S. Sontag tapo savotiška naujojo mito heroje. Pasak žymios amerikiečių feministės Elain Showalter, visų laikų intelektuales galima skirstyti į tris kategorijas: 1. Kasandra (pavyzdžiui, Florence Nightingale); 2. Moteris—Mesijas (pvz., Margaret Fuller) ir 3. Juodoji ledi (pvz., S. Sontag). Juodoji ledi — tai naujausiasis mitas, kurio centre — moteris intelektualė, sėkmingai išgyvenanti vyrų pasaulyje (čia verta paminėti, kad žodis „išgyvena" nėra per stiprus, nes netgi 1998 m. Paryžiuje išleistoje studijoje *Le Siecle des intellectuels* nėra paminėta nė vienos moters).

E. Showalter manymu, „juodoji ledi yra intelektualė, kuri save rimtai vertina kaip mąstytoją", nevengdama ir edukacinio momento. Mano manymu, S. Sontag iš tiesų įkūnija „juodosios ledi" mitologemą. Ji visuomet buvo ir liks prieštaringumų nevengusi juodoji New York ledi: bohemos ir elito atstovė, įžymybė amerikietiškąja šio žodžio prasme (i.e. celebrity), Pop Art bei naujojo kino kūrėjų (įskaitant Joną Meką) draugė, patraukli New York moteris.